

svjetskog rata. Poslije Nakića vodili su je njegovi najbolji učenici Dazzi, Callido sa sinovima, Bazzani. Jedna od poznatijih samostalnih radionica njegovih učenika jest radionica Moscatelli.

U svjetlu tih spoznaja treba shvatiti vrijednost koju čine orgulje otoka Brača – izuzetno uspješna graditeljska ostvarenja graditelja koji su značajni i izvan nacionalnih, hrvatskih okvira. Nabrojimo ih redom!

Petar Nakić gradi 1753. godine orgulje u Nerežišću (možda 1753. i u Supetru),

Gaetano Moscatelli 1793. u Pučišću, 1799. u Sutivanu, Callido 1820. u Milni.

Program koji slušamo na današnjem koncertu u potpunosti je biran prema tipu i mogućnostima izvođenja na orguljama novomletačko-dalmatinske odnosno Nakićeve graditeljske škole. Dakle djela koja se s lakoćom izvode na instrumentu sa samo jednim manualom i malenim brojem tipaka u pedalu. Osim toga specifičnost razdiobe registara na tonovima cis¹-d¹ pruža mogućnost vođenja u smanjenom opsegu dvije različito registrirane dionice pa je i to jedan od kriterija odabira programa za večerašnji koncert.

GIROLAMO FRESCOBALDI (Rim, 1583. – Rim, 1643.) proslavio se za života po svojem vrsnom orguljaškom umijeću. Kao kompozitor i pedagog bio je poznat i izvan Italije pa je kod njega učio niz njemačkih orguljaša i kompozitora. Bio je majstor polifonije; prozvaše ga „Talijanski Bach“. Iz pozamašnog opusa pisanog za orgulje večeras slušamo prvo dvije crkvene a potom dvije svjetovne kompozicije iz *II. knjige tokata, kancona itd. iz 1637. godine.*

Hrvatski skladatelj i orguljaš ANĐELKO KLOBUČAR (Zagreb, 1931.), orguljaš Zagrebačke katedrale, profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, nezaobilazno je ime hrvatske glazbe. *Tri minijature* za orgulje nastale su na poticaj E. Armana sa napomenom da odgovaraju mogućnostima izvođenja na instrumentima Nakićeve graditeljske škole. Djelo je nastalo u lipnju 1993. godine.

Cijeli drugi dio večeri posvećen je Ferdinandu Bertoniiju i nizu anonimnih autora čije su skladbe pronađene u Glazbenom arhivu Franjevačkog samostana u Omišu. Te skladbe sa prilaza XVIII. u XIX. stoljeće, otkrivaju nam kakva je glazba odjekivala crkvama duž istočne obale Jadrana. Ponekad nejasna u formi, ponekad nevjesta u harmonijskim rješenjima, ponekad nespretna u vođenju dionica pokazuje gotovo uvijek svježinu invencije koja i danas može zagolicati pažnju slušatelja. Nekoliko malih stavaka otkriva da su u kompozitorovoj mašti nastala tako da bi se podjednako mogla izvoditi na orguljama i čembalu. To je uobičajena pojava u Europi toga doba koja na našim prostorima ima i stanovitu retardaciju. Doba kada su ta djela nastajala doba je još uvijek kompozitora – izvođača pa se stoga današnji izvodilac morao potruditi napraviti upotrebljivu redakciju kakvu je nekadašnji umjetnik bio spreman napraviti pri svakom novom izvođenju!

Pisac ovog izvješća zahvaljuje se akademiku Anđelku Klobučaru za pruženu pomoć prilikom priređivanja rukopisa za moderno izvođenje. Posebnu mu pak zahvalnost duguje zbog spremnosti da po narudžbi komponira *Tri minijature za orgulje!*

Emin ARMANO

ZAGREBAČKI LJETNI FESTIVAL 1993.

U hvalevrijednoj organizaciji KONCERTNE DIREKCIJE ZAGREB već dvanaestu godinu Zagrebački ljetni festival bilježi uspješnu djelatnost u kulturi obraćajući se vrijednim i raznovrsnim programima brojnom slušateljstvu, kao zorni pokazatelj istinske potrebe ljudi ove zemlje za kulturom i umjetnošću.

Ovoljetni Festival održavao se u znaku skore proslave 900. OBLJETNICE UTEMELJENJA ZAGREBAČKE BISKUPIJE (1094.) pod pokroviteljstvom Sabora Republike Hrvatske, Poglavarstva grada Zagreba, u suorganizaciji „Večernjeg lista“ iz Zagreba i uz donacije brojnih renomiranih tvrtki.

Glede izvrsno sačuvane povijesne jezgre glavnoga grada Hrvatske, u tijeku svih godina Festival se odvija unutar nekadašnjih zidina Građeca (Gornji grad), u Zagrebačkoj katedrali i na Trgu bana J. Jelačića – u skladu s porukom A. G. Matoša: „Idite noću na Grič i kao iz misterijskog fonografa čut ćete poruku toga grada, te zemlje, tog naroda...“

Ovoga ljeta sadržaj priredaba Festivala, koncertima i šarolikim spektrom međunarodne smotre folklor, proširen je večerima šansona i s predstavama glumačke družbe „Histrion“.

Lijepim izborom koncertnoga ovoljetnog Festivala Koncertna direkcija Zagreb je pružala nazočnom slušateljstvu osmišljene nastupe domaćih i inozemnih glasovitih umjetnika. Tako su u Atriju muzejskog prostora, Zagrebačkoj katedrali i u crkvi sv. Katarine na Gornjem gradu nastupali:

- pijanisti GABRIEL TACCHINO (F. Schubert, L. v. Beethoven, F. Chopin i F. Liszt), KATARINA KRPAN (sa Zagrebačkim solistima, violinistom Tonkom Ninićem i kontrabasistom Mariom Iveljom), DANIJELA PETRIĆ (s Hrvatskim komornim orkestrom kojim je ravnao Berislav Šipuš) i RAGNA SCHRIMER (J. S. Bach, L. v. Beethoven i F. Chopin);
- vokalni solisti MARTHA COLALILO i WALTER DONATI (operne arije sa *Zagrebačkom filharmonijom* kojom je ravnao Anton Guadagna), DARIJA HRELJANOVIĆ, s. CECILJA PLEŠA, ŽELIMIR PUŠKARIĆ, MARK HORNBAKER i MATIŠA RAJČIĆ (sa zborom *Collegium pro musica sacra* i zborom *Schola cantorum CPMS* kojima je ravnala s. Imakulata Malinka a na orguljama je pratio Anđelko Klobučar), MIROSLAV ŽIVKOVIĆ (s *Hrvatskim oktetom* kojim je ravnao Igor Kuljerić a na orguljama je pratila Ljerka Očić – Turkulin), DUNJA VEJZOVIĆ (F. Schubert, R. Schumann, H. Wolf, H. Duparc i R. Strauss uz glasovir Đorđa Stanettia), MILJENKA GRĐAN, KATJA MARKOTIĆ, ŽELIMIR PUŠKARIĆ i JOSIP LEŠAJA (pjesme B. Berse i *Liebesliedwalzer* op 52 J. Brahmsa uz glasovir četveroručno Ljubomir Gašparović i Emin Armano) i NEVEN BELAMARIĆ (arije J. S. Bacha pratio na orguljama Mario Penzar);
- atraktivni nastupi STUDIJA ZA SUVREMENI PLES „TCHI TCHIAO“ (B. Fort: 12 Haiku L' Importance des limites), SOLISTA I ANSAMBALA MADŽARSKOG RADIJA (madžarska folklorna tradicija), „ASSIEME CHITARRISTICO ITALIANO“ (F. G. Lorca: Canciones populares antiguas), MALI SIMFONIJSKI ORKESTAR IZ UKRAJINE (W. A. Mozart i P. I. Čajkovski, sa solistom violinicom Alinom Komisarovom i dirigentom Vladi-

mirom Šejkom) i oboist BRANKO MIHANOVIĆ (J. S. Bach, G. F. Händel, G. F. Telemann, L. N. Clèrambault, D. Buxtehude i dr. uz pratnju na orguljama Hrvojkje Mihanović – Salopek).

Na orguljaškim recitalima u Zagrebačkoj katedrali nastupali su: BORIS DOLINER (F. Mendelssohn-Bartholdy, C. Franck, J. Langlais, O. Messiaen i dr.), IVAN MATARIĆ (C. Franck, Ch. M. Widor, L. Vierne, J. Alain), HAYKO SIEMENS (J. S. Bach, F. Mendelssohn-Bartholdy, R. Schumann, F. Liszt), ELMAR JAHN (J. S. Bach, C. Franck, J. J. Grunewald, M. Duprè), FRANZ DANKSAGMÜLLER (J. S. Bach, M. Reger, J. Reubke, C. Franck, J. Brahms), CSABA KIRALY (J. S. Bach, W. A. Mozart, O. Messiaen, D. Detoni, F. Liszt) kao i GIANDOMENICO PIERMARINI (P. Kee, D. Buxtehude, J. S. Bach, F. Moretti, C. Franck).

U program Festivala ugrađen je i niz popratnih manifestacija sa izložbama u Muzejsko-galerijskom prostoru na Jezuitskom trgu, kuli „Lotrščak“, Etnografskom muzeju, galeriji „Nova“ i galeriji „Shira“.

Miloš LALOŠEVIĆ

DON ŠIME MAROVIĆ: „STARO GROBLJE NA SUSTIPANU“

(oratorij za soliste, zbor i orkestar na stihove Tonča Petrasova Marovića)

Za umjetnički razvitak maestra don Šime Marovića čini se da je posebno važna bila god. 1991. Spomenute je godine u okviru „Splitskog ljeta“ upriličena praižvedba njegova oratorija *Šimun Cirenac*, djela koje je izniklo na poetskim temeljima aktualnog župnika Splitske katedrale don Ivana Cvitanovića. Ovim je djelom Marović dostigao službeno priznanje „Juditu“. Njegova sklonost vokalno-instrumentalnom načinu izražavanja u spomenutom je djelu samo potvrđena. On je, naime, do tada stvorio veliki opus od preko 100 jedinica u kojemu se stalno potvrđivao kao dosljedni stvaratelj crkvene glazbe. Oratorijski okvir u koji je postavio spomenuto djelo, nametnuo mu se kod stvaranja novog djela *Staro groblje na Sustipanu* s kojim je svečano otvoreno 39. „Splitsko ljeto“. Dakako, radilo se o praižvedbi djela napisanoga na stihove Tonča Petrasova Marovića. Skladatelj je ovaj put imao pozamašan zadatak pred sobom. Bilo je potrebno iz poetskog kompleksa *Sonate za staro groblje na Sustipanu*, *Sustipan 20 godina poslije* i *Oče naš* izdvojiti samo ulomke i iz njih stvoriti novu misaonu cjelinu koja je trebala postati armaturom novoga djela. Možda je sretna okolnost što je Marović sam ušao u posao, jer je u procesima raščlambе građe istovremeno radio na centriranju glazbene arhitektonike. Ne toliko zbog stečenih iskustava koliko radi idejnih poticaja što ih je našao u vrsnoći Petrasovih stihova, skladatelj je s pravom posegao za oratorijskom formom. Dakako, i ovaj put uobličio ju je načinom i stilom samo njemu navlastitim, spretno izbjegnuvši zatvorenost arija, dvopjeva i zborova. Kod toga je u središte glazbenog izričaja stavio zbor. Splitski kazališni zbor pokazao se idealnim tumačem zahtjevnih zadataka. Ovaj je ansambl zavrijedio priznanje i zato što je uspio proniknuti u dubinsku osjetljivost slojevite partiture i svoja dobra pripremljena glazbena rješenja (zborovođa Silvana Čuljak) iz-

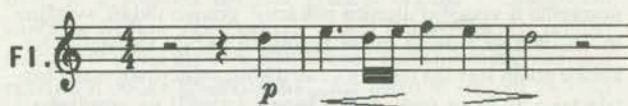
nijeti u formi tankočutne snage, koja se ne nameće silinom emisije tona, već reljefnim tonskim uprizorenjem mnoštva mikrodetalja.

Posebno bih istaknuo uzbudljivi parlando „Nitko ne bi smio iskapati mrtve“, koji je poput bujice navaljivao dosežući snažne gradacije, ali nikad nije iskakao iz koncepta pune artikuliranosti.

Marović u svojem stvaralaštvu stalno ističe duhovnu srodnost s ovim kulturnim podnebljem. On preuzima elemente glazbene baštine i transponira ih u svoj umjetnički izričaj. Izbjegava, dakle, citat, ali ta sveza s glazbenim idiomom snažno odjekuje u prozračnijim nijansama, posebice lirskih dijelova ovog oratorija. No, ovaj put Marović je dodatno opskrbio svoje djelo finoćom gregorijanskog napjeva koji se eterično rasprostire cijelim djelom kao npr. poznati motiv „Dies irae“. Taj glazbeni fluid, morao je ostati neizbježnim elementom glazbenog uobličenja. Trebao je biti tek blaga reminiscencija na benediktince sa Sustipana, koji su svojim općim, a posebno kulturnim radom pridonijeli da se gregorijanska baština udomaći i srodi sa žiteljima ovih krajeva. A onaj dio zadatka koji je pripao zboru, iznijet je s iskrenim vjerskim nadahnućem, koje djelo pruža po svojoj prirodi.

Impresiju nazočnosti benediktinaca na Sustipanu Marović daje blagim, gotovo smirujućim odjecima zvona i bestežinskom pedalizacijom, koja stvara dojam vjerske postojanosti. Na ovaj primarni sloj, Marović ubrzo postavlja dvotaktnu frazu, karakterističnu po punktiranom akcentu koji slijedi nakon početnog uzmaha i čiji uski, blago lelujavi ambitus (u rasponu od svega male terce) okončava i učvršćuje prvu starocrkvenu ljestvicu – protus. Finoću dojmova stvara jedva čujno treperenje drvenih puhača, koje se potom prenosi na visoke registre podijeljenih violina. Ova glazbena najava postupno prerasta u središnju os djela. To je glazbena misao koja skladatelja stalno preokupira, on joj udjeljuje različita i raznovrsna svojstva, postupno je transponirajući u nove cjeline. Naime, ovu frazu skladatelj razrađuje na način što je konstantno varira (kroz postupke relativnih ritmičkih promjena, djelomično ili u cijelosti mijenja smjer njenoga kretanja), ali nikada do te mjere da bi ona ostala nezamijećena. U takvoj koncepciji ona prerasta u glazbeni moto, poprimajući, dakle, kvalitativna i simbolična svojstva kakva podrazumijeva upotreba leit-motiva.

Primjer 1:

Uporište u modalnosti Marović ističe i kod druge teme. Ona je nesimetrična, daleko fleksibilnija od prethodne, ali je u manjoj mjeri zastupljena u procesu daljnje razrade djela. Intonacijski je posve bliska raspjevanom protusu, slobodnije ritmiziranom, a njena nježnost i melankoličnost naglašena je kroz uvodni nastup pridodat dionici oboe, koju podržavaju gudači u dugo izdržanom c-molu, u niskim registrima. Ova misao dobiva na izričajnoj punini i ekspresiji u zaključku I. dijela oratorija, koji se gotovo plačno oslanja na stihove „Ti si sada prazna zemlja, ledina Judina“. Ovdje se, u obliku blage reminiscencije sudaraju prolazni suzvuci mediteranske pučke popijevke i ranije spominjana, središnja fraza.